

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นายสำเนียง หนูคง
ประเภทเครื่องโลหะ (สลักดุนโลหะ)
จังหวัดนครปฐม

“ที่เน้นทำงานให้กับศาสนา นอกจากทำด้วยใจศรัทธาแล้ว
อีกเหตุผลหนึ่ง คือ แม้ว่าวันข้างหน้าจะเหลือช่างที่ยังทำงานนี้
อยู่หรือไม่ก็ตาม แต่ผลงานดุนโลหะที่เราสร้างสรรค์ขึ้น
เพื่อประดับ ตกแต่งตามวัด โบสถ์ หรือสถานที่ต่างๆ
จะยังคงอยู่เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาผลงานเหล่านี้ต่อไป”

การสลักดุน ถือเป็นงานช่างฝีมือประเภทหนึ่งที่มีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และปรากฏอยู่ในทุกภูมิภาคของไทย “งานสลักดุน” เดิมเรียก “งานบุดุน” เพราะใช้โลหะแผ่นบางๆ นำมาหุ้มบนวัสดุที่มีรูปทรงแล้ว เพื่อให้เกิดความพิเศษเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การบุทองค้ำบนขัน พาน หรือพระพุทธรูป แต่ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากความบางของโลหะทำให้ชำรุดและฉีกขาดได้ง่าย ปัจจุบันช่างบุดุนจึงพัฒนาเทคนิคบุดุนมาเป็น “การสลักดุน” ซึ่งการสลัก คือ การทำให้เกิดลวดลายโดยการใช้อีวหรือเครื่องมือสลัก ตอกด้วยค้อนลงไปในแผ่นโลหะให้เป็นร่องลึกเพื่อให้เห็นลวดลายหรือภาพชัดเจนโดยไม่ให้เนื้อของโลหะนั้นๆ หลุด หรือสึกออกไป ส่วน “การดุน” คือ การทำให้โลหะ เป็นรอยนูนสูงขึ้น

ดาวเพดาน

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นายสำเนียง หนูคง เป็นผู้มีฝีมือและความชำนาญด้านงานโลหะหลายแขนง ทั้งการขึ้นรูป การบุหุ้ม และการสลักดุนลายที่ยังคงอนุรักษ์และสืบสานเทคนิค และกระบวนการทำงาน “สลักดุนโลหะ” แบบดั้งเดิมไว้ทั้งหมดเป็นระยะเวลากว่า 24 ปี เริ่มจากความชื่นชอบงานด้านศิลปะ หลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้เข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ในสาขาวิชาเครื่องโลหะรูปพรรณ ได้มีโอกาสเรียนรู้งานเครื่องดุน และมีโอกาสเห็นฝีมือของบรมครูรุ่นก่อนๆ ที่ทำงานเครื่องดุนไว้อย่างสวยงาม จึงเกิดความประทับใจและตัดสินใจเข้ามาช่วยงานครูผู้มากด้วยฝีมือการทำงานเครื่องดุนในจังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างครุณิคม นกอักษร โดยเริ่มจากการช่วยหยิบจับเครื่องมือเล็กๆ น้อยๆ ไปจนถึงการทำงานสลักดุนที่ไม่ซับซ้อน

จนเมื่อได้เข้ามาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ที่วิทยาลัยเพาะช่าง สาขาวิชาเครื่องประดับอัญมณี และโลหะรูปพรรณ โดยตั้งใจที่จะสืบสานงานด้านนี้ต่อไป เนื่องจากเห็นว่าในขณะนั้นงานแขนงนี้ยังขาดแคลนช่างฝีมืออยู่น้อยมาก ในระหว่างที่ศึกษาอยู่เพาะช่าง นายสำเนียงได้เริ่มทำงานสลักดุนเป็นชิ้นเล็กๆ จนเมื่อมีคนเห็นชิ้นงานและเกิดความสนใจสั่งซื้อ ทำให้งานสลักดุนที่สร้างสรรค์จากความชอบกลายเป็นงานที่สร้างรายได้ในเวลาต่อมา โดยในระยะแรกนายสำเนียงได้เริ่มต้นทำงานชิ้นเล็กๆ ส่วนใหญ่เป็นงานบุหุ้ม เช่น บานพับเปิดปิดกระเป๋าย่านลิเภา นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้เข้าไปฝึกงาน ซ่อมแซมส่วนต่างๆ ในสำนักพระราชวังอยู่บ้าง จึงได้เรียนรู้งานสลักดุน งานขึ้นรูป งานบุหุ้มแบบโบราณมากยิ่งขึ้น และนำความรู้ที่ได้มาต่อยอดและสร้างสรรค์งานสลักดุนอย่างต่อเนื่องจนจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี

ด้วยฝีมือการทำงาน “สลักดุน” ที่ละเอียด ประณีต งดงามของนายสำเนียง จึงทำให้มีโอกาสได้เข้าไปทำงานให้กับหน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอ ใช้เวลาว่างในการสร้างสรรค์งานและถ่ายทอดผลงาน “สลักดุน” สู่สังคมอยู่เสมอมิได้ขาด ทำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงเริ่มพัฒนาสร้างสรรค์งานชิ้นใหญ่ เช่น การสลักดุนฉัตร โดยอาศัยประสบการณ์และเทคนิคต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มา ทำให้การทำงานสลักดุนโลหะที่มีขนาดใหญ่ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับงานสลักดุนชิ้นเล็ก และยังคงอนุรักษ์และสืบสานเทคนิคกระบวนการแบบดั้งเดิมไว้ทั้งหมด และมุ่งมั่นตั้งใจถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีให้แก่เยาวชนคนรุ่นหลังต่อไป

กรอบรูป ลายพุดตาน

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

งานสลักดุน จัดเป็นงานหัตถศิลป์ที่ต้องอาศัยความชำนาญ ประกอบกับประสบการณ์ของช่างแต่ละคน เพราะทุกกระบวนการทำงานโลหะล้วนสามารถเกิดความผิดพลาดได้ตลอดเวลาและแก้ไขได้ยาก จึงต้องใช้ทักษะความชำนาญเชิงช่างเป็นพิเศษ

กระบวนการสร้างชิ้นงานสลักดุน เริ่มตั้งแต่การเตรียมโลหะ การขึ้นรูปโลหะ การออกแบบลวดลาย ก่อนที่จะทำการสลักและดุนโลหะให้เกิดลวดลาย ทำให้มีมิติสูงต่ำตามลวดลายที่กำหนดในชิ้นงานแต่ละชิ้น ซึ่งในกระบวนการสลักดุนต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในทุกขั้นตอน ช่างทุกคนต้องฝึกฝนฝีมืออยู่เสมอ ในส่วนของขั้นตอนที่ใช้เวลานานและต้องพิถีพิถันที่สุดคงจะเป็นขั้นตอนการสลักและการดุน ที่ช่างแต่ละคนจะต้องค่อยๆ สลักลายและดุนนูนเส้นที่ละเอียดทีละน้อยจนกว่าจะได้ลวดลายเต็มพื้นที่ ทั้งยังต้องอาศัยการลงน้ำหนักมือในการตอกเครื่องมือสลักดุน เพื่อให้ได้มิติสูงต่ำที่แตกต่างกัน

ทักษะฝีมือที่สะท้อนความชำนาญในการทำงาน “สลักดุนโลหะ” ของนายสำเนียง คือ เทคนิคการดุนลายที่ให้เส้นลายที่คมชัด เสริมให้ลวดลายในแต่ละชั้นของชิ้นงานแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ด้วยประสบการณ์ที่นายสำเนียงทำงานด้านนี้มาเป็นระยะเวลา 28 ปี ทำให้เข้าใจถึงลักษณะและคุณสมบัติของโลหะแต่ละชนิดเป็นอย่างดี จึงทำให้สามารถสร้างสรรค์งานโลหะแบบต่างๆ ได้รวดเร็ว และสวยงามกว่าช่างทั่วไป นายสำเนียงนิยมใช้โลหะ “ทองแดง” ในการสร้างงานขนาดใหญ่ประเภทฉัตรหรือดาวพุดตาน เพราะเนื้อโลหะทองแดงมีความยืดหยุ่นสูง สามารถดุนให้เกิดความคมชัด ทำให้รูปนูนสูงและต่ำลงได้มากกว่าโลหะชนิดอื่นๆ แต่เนื้อโลหะยังคงคุณสมบัติที่แข็งแรง คงทนเช่นเดิม

นายสำเนียงยังพัฒนารูปแบบงานให้มีความร่วมสมัยและหลากหลาย โดยนำเทคนิคสลักดุนสร้างลวดลายลงบนแผ่นโลหะออกมามากมายงานประติมากรรม ซึ่งไม่เพียงฝีมือที่ประณีต สวยงาม ที่ต้องคงไว้ แต่ยังต้องใช้เทคนิคด้านอื่นๆ มาประกอบ รวมทั้งต้องวางแผนกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของการทำงานไปพร้อมๆ กัน เช่น เทคนิคการเชื่อม การขึ้นรูป การออกแบบโครงสร้าง ความแข็งแรง และรูปทรงที่สวยงาม ส่วนการออกแบบโครงสร้างยังเน้นการใช้วัสดุที่มีค่า ไม่ใช้โครงเหล็กแต่ใช้โลหะที่ไม่เป็นสนิม เช่น ทองแดง ทองเหลือง เป็นต้น

สิ่งสำคัญในการทำงานสลักดุนโลหะอยู่ที่การตอกดุนลาย ช่างทำงานดุนโลหะจึงต้องมีการฝึกฝนฝีมืออย่างต่อเนื่อง เพราะการตอกดุนในแต่ละครั้งล้วนเกิดความผิดพลาดได้ง่าย ช่างสลักดุนที่ประสบความสำเร็จ จึงต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะตัวจึงจะทำให้ผลงานที่ออกมามีความประณีต และสวยงามสะท้อนถึงทักษะฝีมือของช่างได้อย่างงดงาม

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

ผลงาน “สลักดุนโลหะ” ที่โดดเด่นฝีมือนายสำเนียง มีทั้งแบบที่สลักดุนลงบนตัวชิ้นงาน เช่น ผอบพาน ชัน กรอบกระจก กรอบรูป และงานสลักดุนแบบลวดลายประดับ เช่น ดาวเพดาน ฉัตร สัณเฑาะว์ เป็นต้น นายสำเนียงนิยมใช้เทคนิคสลักดุนลวดลายบนวัสดุแผ่นเรียบ ทำแยกเป็นชิ้นๆ แล้วนำมาประกอบเป็นรูปทรงเข้าด้วยกัน ชิ้นงานส่วนใหญ่ใช้สำหรับงานในพุทธศาสนา ประดับโบสถ์ วิหาร และเจดีย์

นอกจากผลงานที่มีลวดลายที่วิจิตรแล้ว ผลงานสลักดุนฝีมือนายสำเนียงยังมีความโดดเด่นด้วยมิติที่เห็นถึงความตั้งใจ สูง ต่ำ จึงเป็นผลงานที่ดูมีชีวิต มีความโดดเด่นกว่าผลงานที่พบเห็นทั่วไป

ลวดลายที่นิยมนำมาสร้างสรรค์จะเป็นลายไทย เช่น ลายพุดตาน ลายใบเทศ ลายก้านขด ลายกระจัง เป็นต้น โดยเอกลักษณ์ผลงานที่สะท้อนถึงทักษะฝีมือ คือ เทคนิคการดุนลายและการสลักดุนที่เน้นย້าร่องเส้นเด่นชัด โดยมีการเก็บรายละเอียดงานถึง 2 ครั้ง ทำให้ผิวลายของชิ้นงานแยกชั้นออกจากกันอย่างชัดเจน ชิ้นงานจึงดูมีชีวิต มีความลึกของลวดลายสามารถมองเห็นลวดลายที่ทับซ้อนกันได้อย่างละเอียดในทุกมุมมอง จึงนับเป็นเอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

ฉัตรปิดทอง ลายไทยประยุกต์

ผลงานที่ภาคภูมิใจและถือเป็นผลงานชิ้นสำคัญของนายสำเนียง คือ การมีโอกาสดำเนินงานที่สำคัญให้กับสำนักพระราชวังและหน่วยงานต่างๆ อยู่หลายครั้ง เช่น การสร้างงานต้นแบบโดยใช้เทคนิคการขึ้นรูปและสลักคุณลายวดลาย ขนาดสูง 1 ฟุต เพื่อนำไปหล่อเป็นทองคำ สำหรับพระโกศพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) งานตอกคุณลายยอดฉัตรทองคำ โดยใช้เทคนิคการขึ้นรูปด้วยแผ่นทองคำขนาดใหญ่ เพื่อนำไปบุห่มบนยอดพระมหาเจดีย์พุทธคยา ประเทศอินเดีย งานตอกคุณลายยอดฉัตร โดยใช้เทคนิคการขึ้นรูปแผ่นทองคำขนาดใหญ่ ใช้เทคนิคเชื่อมประกอบแยกชิ้น สลักคุณลายวดลายเพื่อประดับอัญมณีสีทอง เป็นยอดฉัตรพระมหาเจดีย์พุทธคยา วัดจองคำ จังหวัดลำปาง งานสลักคุณลายฉัตรแขวน 5 ชั้น โดยใช้เทคนิคการขึ้นรูป สลักคุณลายวดลายอย่างละเอียดประกอบแยกชิ้นส่วนและปิดทองคำวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร (ภูเขาทอง) กรุงเทพมหานคร เป็นผลงานชิ้นเอกที่ภาคภูมิใจมากที่สุด

ผลงานสลักคุณลายผสมผลงานงานเครื่องถม

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

ด้วยความรักในการสร้างสรรค์งานสลักคุณโลหะ ทำให้นายสำเนียงมุ่งมั่น ตั้งใจสืบทอด และอนุรักษ์งานแขนงนี้มาโดยตลอด ด้วยการถ่ายทอดความรู้ แก่ลูกศิษย์และคนรุ่นหลังที่อยากศึกษาอย่างเต็มที่โดยไม่หวงความรู้ พร้อมทั้งจะสร้างแรงบันดาลใจและสอนให้คนที่มีความสนใจและได้เข้ามาเรียนรู้งานในแขนงนี้พัฒนาผลงานต่อไปมากยิ่งขึ้น โดยในอนาคตตั้งใจว่าจะเปิดบ้านเป็นโรงเรียนเพื่อสอนงานสลักคุณโลหะโดยเฉพาะ เพื่อให้คนที่รักงานด้านนี้สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

สิ่งสำคัญนายสำเนียงยังมีเจตนารมณ์ในการสร้างสรรค์งานด้วยจิตวิญญาณของคนที่เป็นช่าง จึงทำงานด้วยจิตสำนึก ด้วยจิตวิญญาณ ไม่ทำงานแบบสุกเอาเผากิน ทำงานด้วยความมานะ อดทน เพราะมองว่า นอกจากการทำงานเพื่อสร้างรายได้แล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นการทำงานเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้งานสลักคุณโลหะไม่สูญหายไปจากสังคมไทย

ในด้านการพัฒนาผลงาน นายสำเนียงยังมีแนวคิดในการประยุกต์งานสลักคุณ งานเครื่องถม และงานขึ้นรูป มาพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นงานทางทัศนศิลป์ ที่มีความร่วมสมัยมากขึ้น โดยการนำงานทั้งสามแขนงมาออกแบบร่วมกันให้เกิดงานรูปแบบใหม่ ปรับประยุกต์งานสลักคุณโลหะให้เกิดประโยชน์และสามารถใช้สอยได้ในชีวิตประจำวัน เช่น โคมไฟ กรอบกระจก เป็นต้น เป็นการต่อยอดจากภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วไปสู่ผลงานเชิงสร้างสรรค์ โดยมีการนำเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้งานแทนแรงในการขึ้นรูปชิ้นงานที่ยากและซับซ้อน ซึ่งจะช่วยให้สามารถขึ้นรูปได้ง่ายและเร็วขึ้น อีกทั้งยังทำให้ชิ้นงานมีรูปแบบเดียวกันทั้งหมดอีกด้วย

จากความทุ่มเทสร้างสรรค์งานและถ่ายทอดผลงานสู่สังคม ทำให้นายสำเนียงได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยาย สาธิตงานสลักคุณโลหะในโอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้งานสลักคุณโลหะฝีมือคนไทยให้เป็นที่รู้จักในวงสังคมช่างของชาวต่างชาติ และส่งต่อความรู้ในเทคนิคเชิงช่างสู่คนรุ่นหลัง เพื่อร่วมกันจรรโลงรักษาและสืบทอดงาน “สลักคุณ” ให้คงอยู่สืบต่อไป

